

УДК 343.9.01:343.341

DOI 10.32755/sjlaw.2023.03.049

**Льоренс Д. В.,**

старший викладач центру спеціальної підготовки,  
Територіально відокремлене відділення «Хмельницька філія Академії Державної пенітенціарної служби», м. Хмельницький, Україна  
ORCID: 0000-0002-7613-3614;

**Штикун О. В.,**

викладач центру спеціальної підготовки,  
Територіально відокремлене відділення «Хмельницька філія Академії Державної пенітенціарної служби», м. Хмельницький, Україна  
ORCID: 0000-0001-8180-8893;

**Кеменяш А. А.,**

викладач центру спеціальної підготовки,  
Територіально відокремлене відділення «Хмельницька філія Академії Державної пенітенціарної служби», м. Хмельницький, Україна  
ORCID: 0000-0002-5574-8353

## **ЗАСТОСУВАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ПОЗБАВЛЕННЮ ВОЛІ ПОКАРАНЬ (У РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ)**

*У статті досліджуються правові системи світу в частині альтернативних позбавленню волі покарань. Автори дійшли висновку, що серед таких покарань найчастіше трапляються штрафи як покарання за скоєні злочини, як вид певної грошової компенсації. У статті зазначається, що, крім штрафу, поширеним покаранням, що не пов'язане з позбавленням волі, є встановлення нагляду (пробація) та електронного спостереження.*

**Ключові слова:** альтернативне покарання, електронний контроль, електронне спостереження, нагляд, позбавлення волі, пробація, штраф.

**Постановка проблеми.** У зв'язку з реформуванням кримінально-виконавчої сфери особливої актуальності набуває на сьогодні обмін досвідом з іншими державами щодо виконання кримінальних покарань. Закріплені в європейському законодавстві та відпрацьовані механізми дозволяють визначити з оптимальним результатом сильні та слабкі сторони в покараннях за скоєння кримінальних правопорушень. Увагу вітчизняних науковців привертають альтернативні позбавленню волі покарання, тому що саме вони здатні забезпечувати необхідний рівень соціалізації з мінімальними державними витратами, а також не потребують ізоляції засудженого від суспільства,

яка ускладнює процес ресоціалізації і занурює засуджених в ізольовано існуючий світ кримінальної субкультури.

Кабінет Міністрів України 2021 року оприлюднив проекти законів про альтернативні види покарань в Україні – № 5359 та № 5360 від 12.04.2021 р., які значно збільшили кількість покарань, альтернативних позбавленню волі. Альтернативні покарання забезпечують виправлення без ізоляції, а також суттєво економлять бюджетні кошти.

Відповідно до положень проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо розвитку системи пробації збільшення альтернатив позбавлення волі та створення умов для зниження рецидивної злочинності № 5359 пропонується введення такого виду покарання, як пробаційний нагляд, а також значно розширено коло осіб, яким можуть призначатися такі види покарань, як громадські та виправні роботи. У кримінальному провадженні пропонується впровадити заставу майна і розстрочку внесення застави, обумовлену майновим станом підозрюваного [1].

Згідно з положеннями проекту Закону України № 5360 від 12.04.2021 р. вводиться покарання у вигляді пробаційного нагляду, а також обмеження волі замінюється на пробаційний нагляд, допускається розстрочка у виплаті штрафу з урахуванням майнового стану підсудного, обмеження строків тримання підсудного під вартою під час здійснення судового розгляду та ін. [2]. Також суд може зобов'язати особу, засуджену до пробаційного нагляду, носити засіб електронного контролю та проживати за визначеною у вирокі або іншому судовому рішенні адресою.

У зв'язку з цим виникає потреба у формуванні системи альтернативних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, з орієнтацією на чинні механізми правових систем інших держав.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблемами порівняльного дослідження у кримінально-виконавчому праві, а також дослідженням актуальних питань, пов'язаних з відбуванням покарання, в тому числі покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, займалися такі вчені, як І. Г. Богатирьов, О. І. Богатирьова, І. В. Боднар, О. Виноградова, Т. А. Денисова, І. В. Іваньков, В. О. Меркулова, К. Муравйов, Л. І. Олефір,

М. С. Пузирьов, М. В. Романов, В. Г. Рибікова, В. Самусь, О. Соловйова, С. В. Черкасов, Д. В. Ягунов, І. С. Яковець, А. М. Ященко, О. Б. Янчук, К. А. Автухов та інші. Але, вважаючи на реформу, що триває у кримінально-виконавчій сфері, розробку прогресивних законопроектів і європеїзацію системи покарань, ця проблема залишається актуальною і потребує детальної розробки окремих положень, що стосуються альтернатив позбавленню волі.

**Метою статті** є дослідження правових систем впровадження альтернативних покарань в окремих правових системах світу.

**Виклад основного матеріалу.** Альтернативним покаранням, на думку С. В. Черкасова, слід вважати соціально обумовлену сукупність передбачених законом взаємодіючих між собою основних видів покарань, не пов'язаних з ізоляцією засудженого від суспільства, створену в порядку зростання кари в них: штраф, позбавлення обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадські роботи, виправні роботи, службові обмеження для військовослужбовців та ін. [3, с. 41–42]. Система альтернативних покарань, що діє в Україні, частково є правовим спадком колишнього Радянського Союзу, тому потребує вдосконалення відповідно до прогресивних правових систем інших країн.

Рибікова Г. В. і Проскура Т. Б., аналізуючи системи покарань Європейського Союзу, серед основних альтернативних покарань визначають штрафи (Франція, Нідерланди, Німеччина, Італія та ін.) та пробачію. У Франції альтернативу позбавленню волі становлять: штраф, праця у суспільних інтересах, виправні покарання [4, с. 197]. Альтернативним видом покарання у Франції вважають пробачію – умовне засудження, яке здійснюється під наглядом [5, с. 257]. В Італії серед альтернативних покарань, що не пов'язуються з позбавленням волі, крім штрафу, є: передача на поруки соціальній службі; домашній арешт; обмеження волі. Ці види покарань не зазначені у Кримінальному кодексі й належать до пенітенціарного законодавства [4, с. 198].

Пенітенціарний кодекс Естонської Республіки (далі – ПК ЕР) передбачає низку заходів, направлених на заохочення законотрудиної поведінки: умовне звільнення від покарання; умовне звільнення від покарання з підпорядкуванням винного кон-

тролю за його поведінкою; контроль за поведінкою; електронний нагляд; звільнення від відбування покарання у зв'язку з невиліковною хворобою та ін., а також серед основних покарань – штраф та позбавлення права управління транспортними засобами. Як альтернативні позбавленню волі покарання передбачається суспільно корисна праця лише за згодою обвинуваченого, що замінює два роки арешту або тюремного ув'язнення на строк до двох років, відповідно до положень ст. 69 Пенітенціарного кодексу Естонської Республіки. Тривалість таких робіт має становити не менше 5 і не більше 8 годин на день. Якщо ж засуджений працює або навчається, то відпрацювання відбувається у вільний час, і тривалість його становить не більше 4 годин на добу.

Тюремне ув'язнення тривалістю до одного року може бути замінене судом за згодою винної особи на один рік електронного нагляду. Час електронного нагляду не враховується як відбута частина покарання за умови вчинення нового кримінального правопорушення. Електронний нагляд у випадку порушення не одразу замінюється на тюремне ув'язнення – йому передують попередження.

Також тюремне ув'язнення, що становить від шести місяців до двох років, може замінюватися за згодою винного примусовим лікуванням, якщо постає питання наявності психічного захворювання – контрольованого психічного розгляду. Примусове лікування може тривати від 18 місяців до 3 років. У випадку вчинення засудженим, який проходить лікування, нового кримінального правопорушення лікування припиняється, і засуджений відбуває покарання у вигляді тюремного ув'язнення.

Умовне звільнення застосовується паралельно з контролем за поведінкою засудженої особи. Контроль за поведінкою передбачає: проживання за адресою, зазначеною в судовому рішенні; прибуття на реєстрацію у відділ кримінального нагляду; виконання обов'язків і заробляння засобів до існування; повідомлення про зміну місця проживання або від'їзд більше 15 днів. Судом можуть встановлюватися обмеження на вживання спиртних напоїв, користування вогнепальною зброєю, можуть

покладатися обов'язки пройти лікування від алкоголізму або наркоманії, обов'язок щодо працевлаштування та ін.

Також альтернативним засобом позбавлення волі відповідно до ст. 76-1 ПК ЕР є встановлення електронного нагляду, який передбачає встановлення на тіло засудженого електронного засобу. Строк такого нагляду може становити від 1 до 12 місяців. Окремо здійснюється контроль за поведінкою осіб, що відбули покарання в місцях позбавлення волі [6].

Польське кримінальне законодавство передбачає таку альтернативу позбавленню волі, як штраф. Кримінальний кодекс Польської Республіки (далі – КК ПР) визначає розмір штрафу залежно від тяжкості вчиненого кримінального правопорушення. Відповідно до ст. 33 КК ПР у випадку позбавлення волі строком до 1 року штраф становить до 50 ставок податку; до 2 років – 100 ставок податку; більше двох років – 150 ставок податку [7]. Верхня межа штрафу не може перевищувати 240 000 злотих. Стягнення штрафів на користь Державного казначейства здійснюється керівником податкової інспекції. Добровільне стягнення штрафу передбачає його сплату протягом 30 днів, після спливу вказаного строку стягнення відбувається через виконавців у примусовий спосіб. Штраф може бути замінений суспільно корисною працею (ст. 45).

Ставка податку при цьому становить 12 % для бази оподаткування – до 120000 злотих, а неоподатковуваний мінімум – 30000 злотих [8, с. 5]. Слід зазначити, що система штрафів у європейських країнах як покарання за корисливі злочини є поширеною, а суми штрафів за кримінальні правопорушення значно більші, ніж за адміністративні, що виконує превентивну функцію щодо запобігання вчиненню злочинів. Аналогічний підхід до визначення суми штрафів застосовується також у Німеччині.

Впровадження штрафної системи для засуджених в Україні на нинішньому етапі ми вважаємо не зовсім практичним рішенням: з одного боку, державний бюджет поповнюватиметься новими надходженнями, будуть відшкодовуватися збитки потерпілим у повному обсязі, але, з іншого боку, враховуючи період воєнного стану в Україні, кількість безробітних, переселенців, які не можуть влаштуватися на роботу, мінімалізація виплат

органами соціального забезпечення не дозволять цього зробити. За статистикою 70 % населення України перетнули межу бідності внаслідок воєнного вторгнення. Тому впровадження системи штрафів як альтернативи можливо після влиття економіки країни в європейську економіку, після посилення систем контролю за витратами бюджетних коштів, сплати податків, відновлення економіки в цілому після завершення воєнних дій на території країни.

Пробація є ще одним варіантом впровадження альтернативного покарання. Слід відзначити відмінність визначення і функцій самого поняття пробації в різних правових системах, у тому числі вітчизняній.

Меркулова В. О. зазначає, що пробація в деяких країнах може визначатися і як умовна відстрочка виконання покарання з поміщенням засудженого під індивідуальний нагляд, і як умовне звільнення, і як умовне засудження, і як реабілітація злочинців. Через розходження в термінології понять, які не є тотожними, пробація може бути поділена на такі види: досудова пробація (забезпечує суд інформацією про підсудну особу); наглядова пробація (передбачає здійснення наглядових і виховних функцій щодо засудженого до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, причому нагляд і контроль не є тотожними поняттями); пенітенціарна пробація (підготовка засудженого до позбавлення волі на певний строк до звільнення) [9, с. 129–131]. Зважаючи на зазначене, альтернативна пробація можлива тільки як покарання, на етапі виконання вироку.

Проте слід зазначити, що законодавець у 2015 р. не врахував такий вид пробації, як постпенітенціарна пробація (контроль, соціальний та правовий супровід осіб, що звільнилися з місць позбавлення волі), використання якої є сталою практикою розвинутих країн світу.

Досліджуючи питання міжнародного досвіду застосування покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, слід розглянути досвід Польщі. Польський Кримінально-виконавчий кодекс покладає обов'язки пробації на офіцерів, що здійснюють виконання завдань виховного, профілактичного і контрольного характеру. Нагляд здійснюється офіцерами пробації у таких

випадках незастосування позбавлення волі: умовне закриття кримінальної справи; звільнення з психіатричного закладу, застосоване як запобіжний захід; контроль за виконанням обов'язків щодо засудженого або винного протягом іспитового терміну; здійснення нагляду за заборонаю перебування в певних місцях; діяльність з організації та контролю за виконанням покарань, стягнень і заходів безпеки в системі електронного спостереження.

Тобто альтернатива позбавлення волі в Польщі можлива за наявності психічної хвороби у підсудного, незначної суспільної небезпеки кримінального діяння особи, при цьому встановлюється іспитовий термін для засудженого, нагляд за ним та електронне спостереження. Стаття 436 Кримінально-виконавчого кодексу Польщі визначає електронне спостереження як вид альтернативного покарання, а конкретніше – як контроль за місцезнаходженням засудженого у визначені дні тижня та години. Такі місця визначаються або судом, або ж кримінально-виконавчою комісією. Слід зазначити, що до електронного спостереження належить мобільне спостереження (поточне місце перебування засудженого) і безпосередній нагляд (дотримання засудженим певної мінімальної дистанції з особою, визначеною судом). Технічними засобами при цьому є: центр моніторингу, IT-система, передавачі, стаціонарні та переносні реєстратори [10].

Під час встановлення пробаційного нагляду за засудженими останні розподіляються на три категорії піднаглядних: група зниженого ризику, первинна група і група високого ризику. До групи зниженого ризику належать особи, які раніше не притягалися до кримінальної відповідальності й не становлять значної суспільної небезпеки. Другу групу складають особи, які не відповідають вимогам щодо групи низького або високого ризику. До останньої групи належать засуджені за насильство в сім'ї, статеві злочини, залежні від наркотичних або алкогольних речовин, а також засуджені повторно (ст. 1696).

Встановлення більш якісного нагляду за засудженими з іспитовим строком та іншими категоріями, щодо яких можливе застосування покарання, не пов'язане з позбавленням волі,

в Україні передбачає необхідність збільшення штату співробітників центру пробації, оновлення матеріально-технічної бази та створення пунктів електронного моніторингу, що підвищить навантаження на функціонування правоохоронної системи в умовах воєнного стану.

**Висновки.** Позбавлення волі не є єдиним видом покарання у світовій практиці, що суттєво обмежує права засудженого за вчинення кримінального правопорушення. Серед поширених покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, наприкладі Естонії, Польщі, Франції та Італії, є впровадження штрафів, залежно від тяжкості вчиненого злочину, застосування засобів електронного контролю, нагляду, пробаційного нагляду. Обрання окремих видів покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, в цих країнах залежить від стану здоров'я підсудного (в тому числі психічного), а також від ступеня його суспільної небезпеки.

Слід зазначити, що однією з основних проблем впровадження альтернативних покарань в Україні, таких як штраф і електронний контроль, є матеріальна складова, пов'язана з воєнним станом і наступним періодом економічного відновлення. Навіть на етапі досудового розслідування при обранні засобів електронного контролю для запобіжних заходів має місце дефіцит таких засобів, ба більше – такий дефіцит матиме місце на етапі виконання покарань. Ситуація може бути контрольованою за умови збільшення дотацій з бюджету на функціонування правоохоронних органів, але таке можливо лише після закінчення війни та періоду післявоєнного відновлення країни.

Суспільно корисна праця як окрема альтернатива позбавленню волі в українському законодавстві застосовується під час виконання та відбування кількох видів покарань. Якщо досліджувати такі покарання, як громадські і виправні роботи, то варто вказати, що перші найближче до суспільно корисної праці, а виправні – до сплати певного відсотка від заробітної плати (якщо покарання у виді службових обмежень до військово-виправних, то з грошового утримання). Як показує судова практика, останнє покарання застосовується нечасто у зв'язку з відсутністю постійної (легальної) роботи у підсудного. Тому це покарання є надбанням радянського підходу, де всі члени



суспільства повинні були працювати (була передбачена кримінальна відповідальність за неробство), що й давало можливість застосування такого покарання, як альтернатива позбавленню волі. З метою спрощення і приведення системи покарань до європейського законодавства, як, наприклад, у правовій системі Естонії та Франції, впроваджена така альтернатива позбавленню волі, як суспільно корисна праця. На нашу думку, широке впровадження саме суспільно корисної праці в елементи кримінальних покарань сприяло б не тільки післявоєнній відбудові країни, а й ресоціалізації завдяки звичці працювати.

### Список використаних джерел

1. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо розвитку системи пробації, збільшення альтернатив позбавлення волі та створення умов для зниження рецидивної злочинності № 5359 від 12.04.2021. URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=71628](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71628) (дата звернення: 14.05.2023).

2. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінально-виконавчого кодексу України щодо розвитку системи пробації, збільшення альтернатив позбавленню волі та створення умов для зниження рецидивної злочинності № 5360 від 12.04.2021. URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=71629](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71629) (дата звернення: 14.05.2023).

3. Черкасов С. В. Альтернативні покарання: поняття, система, класифікація. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 2. С. 40–42.

4. Рибікова Г. В., Проскура Т. Б. Системи покарань за кримінальними кодексами деяких країн Європейського Союзу: порівняльно-правовий аналіз. *Юридичний вісник*. 2018. № 4 (49). С. 195–202.

5. Богатирьова О. І. Сутність інституту пробації у сучасному зарубіжному праві. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2013. Вип. 31. С. 254–261.

6. Пенітенціарний кодекс Естонії від 01.09.2002 р. URL: <https://www.juristaitab.ee/sites/www.juristaitab.ee/files/elfinder/ruseadused/%D0%9F%D0%95%D0%9D%D0%98%D0%A2%D0%95%D0%9D%D0%A6%D0%98%D0%90%D0%A0%D0%9D%D0%AB%D0%99%20%D0%9A%D0%9E%D0%94%D0%95%D0%9A%D0%A1%2001.04.2023.pdf> (дата звернення: 14.05.2023).

7. Кримінальний кодекс Республіки Польща. URL: <https://prawnikpoznanski.pl/ru/%d1%83%d0%b3%d0%be%d0%bb%d0%be%d0%b2%d0%bd%d1%8b%d0%b9%d0%ba%d0%be%d0%b4%d0%b5%d0%>

ba%d1%81%d0%bf%d0%be%d0%bb%d1%8c%d1%81%d0%ba%d0%be%d0%b9-%d1%80%d0%b5%d1%81%d0%bf%d1%83%d0%b1%d0%bb%d0%b8%d0%ba/ (дата звернення: 14.05.2023).

8. Відповідь компетентного органу Польщі на Опитувальник щодо податкових наслідків для компаній та фізичних осіб, які можуть виникнути у зв'язку з вимушеним переміщенням таких осіб з України до Республіки Польща в результаті російського вторгнення. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%89%D0%B0.pdf> (дата звернення: 14.05.2023).

9. Меркулова В. О. Міждисциплінарний інститут «пробації»: сутність та проблеми реалізації соціальної конвергенції відповідних правоохоронних органів із громадськістю. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1–2. С. 126–132.

10. Kodeks karny wykonawczy. Ustawa z 6.06.1997. URL: <http://www.przepisy.gofin.pl/przepisy,4,9,9,234,,20230117,ustawa-z-dnia-6061997-r-kodeks-karnywykonawczy.html/> (дата звернення: 14.05.2023).

**Lorens D.,**

Senior Lecturer of the Center of Special Training, Territorially Separated Branch “Khmelnyskyi Branch of the Academy of the State Penitentiary Service”,  
Khmelnyskyi, Ukraine  
ORCID: 0000-0002-7613-3614;

**Shtykun O.,**

Lecturer of the Center of Special Training, Territorially Separated Branch “Khmelnyskyi Branch of the Academy of the State Penitentiary Service”,  
Khmelnyskyi, Ukraine  
ORCID: 0000-0001-8180-8893;

**Kemeniash A.,**

Lecturer of the Center of Special Training, Territorially Separated Branch “Khmelnyskyi Branch of the Academy of the State Penitentiary Service”,  
Khmelnyskyi, Ukraine  
ORCID: 0000-0002-5574-8353

## APPLICATION OF ALTERNATIVE PUNISHMENTS (IN DIFFERENT COUNTRIES OF THE WORLD)

*The article examines the legal systems of European countries in terms of alternative punishments to deprivation of liberty. Legal systems of serving sentences mainly consist of criminal, criminal executive and penitentiary codes. It is they who determine the very system of punishments of the country,*

*the procedure for serving punishments and the possibility of an alternative when choosing a punishment. Alternative punishments should be considered to be those that can replace imprisonment or restriction of liberty. An alternative such as probation is associated with restriction of freedom in Ukraine. Among the alternatives in other countries, fines are the most common. Fines are imposed for crimes for which damages can be compensated in monetary terms. But not all such consequences of criminal offenses can be changed to monetary compensation: this should be provided for in the criminal code. In addition, a widespread punishment abroad is the establishment of supervision in the form of probation. Such type of punishment as installation of electronic surveillance is widespread. The punishment consists in installing a means of electronic monitoring on the suspect's body for a period of up to one year. Other types of punishments include: probation, other types of supervision, conditional sentence, conditional release from serving the sentence, treatment for alcohol or drug addiction, treatment of mental disorder. One of the similar Ukrainian punishments is community service, which is actively used as an alternative to imprisonment in Estonia and France. The author also points out the current problems associated with the implementation of the European alternative experience. Among them are martial law, the economic crisis, the workload of law enforcement officers, the presence of Soviet elements in certain types of punishments.*

**Key words:** *alternative punishment, electronic control, electronic surveillance, supervision, deprivation of liberty, probation, fine.*

### References

1. Draft law on amendments to some legislative acts, regarding the development of the probation system, increasing alternatives to imprisonment and creating conditions for reducing recidivism (2021), available at: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=71628](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71628) (accessed 14 May 2023).
2. Draft law on amendments to the Criminal Code of Ukraine, the Criminal Executive Code of Ukraine regarding the development of the probation system, increasing alternatives to imprisonment and creating conditions for reducing recidivism (2021), available at: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=71629](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71629) (accessed 14 May 2023).
3. Cherkasov, S. V. (2017), Alternative punishments: concept, system, classification, *South Ukrainian legal journal*, No 2, pp. 40–42.
4. Rybikova, H. V. and Proskura, T. B. (2018), Punishment systems according to the criminal codes of some countries of the European Union: a comparative legal analysis, *Legal Bulletin*, No 4 (49), pp. 195–202.

5. Bohatyrova, O. I. (2013), The essence of the institution of probation in modern foreign law, *Actual problems of improving the current legislation of Ukraine*, No 2, pp. 254–161.

6. Estonian Penal Code (2002), available at: <https://www.juristaitab.ee/sites/www.juristaitab.ee/files/elfinder/ruseadused/%D0%9F%D0%95%D0%9D%D0%98%D0%A2%D0%95%D0%9D%D0%A6%D0%98%D0%90%D0%A0%D0%9D%D0%AB%D0%99%20%D0%9A%D0%9E%D0%94%D0%95%D0%9A%D0%A1%201.04.2023.pdf> (accessed 14 May 2023).

7. Criminal Code of the Polish Republic (2023), available at <https://prawnikpoznanski.pl/ru/%d1%83%d0%b3%d0%be%d0%bb%d0%be%d0%b2%d0%bd%d1%8b%d0%b9%d0%ba%d0%be%d0%b4%d0%b5%d0%ba%d1%81%d0%bf%d0%be%d0%bb%d1%8c%d1%81%d0%ba%d0%be%d0%b9-%d1%80%d0%b5%d1%81%d0%bf%d1%83% d0%b1%d0%bb%d0%b8%d0%ba/> (accessed 14 May 2023).

8. The response of the competent authority of Poland to the Questionnaire regarding the tax consequences for companies and individuals that may arise in connection with the forced relocation of such persons from Ukraine to the Republic of Poland as a result of the Russian invasion (2023), available at: <https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%89%D0%B0.pdf> (accessed 14 May 2023).

9. Merkulova, V. O. (2022), The interdisciplinary institute of “probation”: the essence and problems of social convergence of relevant law enforcement agencies with the public, *South Ukrainian legal journal*, No 1–2, pp. 126–132.

10. Executive Penal Code (1997), available at: <http://www.przepisy.gofin.pl/przepisy,4,9,9,234,,20230117,ustawa-z-dnia6061997-r-kodeks-karny-wykonawczy.html/> (accessed 14 May 2023).